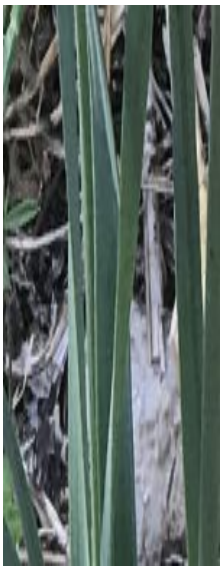
נרקיס מצוי – צמח חודש כסלו תשע"ח

כתב וצילם **שיר ורד**

נרקיס מצוי *Narcissus tazetta* הינו גיאופיט בעל בצל ממשפחת הנרקיסיים. מן הבצל יוצאים 2 עד 15 עלים הערוכים בשני טורים נגדיים. העלים תמימים, סרגליים וזקופים, רוחבם כ-5 מ"מ. חלקם העליון של העלים קמור וראשם משולש עד מעוגל. לעיתים רבות העלים מפותלים במקצת.

נרקיס מצוי
מימין – צילם: גדי פולק ©; משמאל – עלים סרגליים ומפותלים מעט, חלקם העליון של העלים קמור וראשם משולש עד סגלגל. צילם: שיר ורד ©
להגדלה – לחצו על התמונות

מבין העלים עולה עמוד תפרחת יחיד וחסר עלים, חלול במרכזו. עמוד התפרחת נושא בראשו אשכול של 2 עד 15 פרחים העטופים במתחל קרומי עד ירוק בטרם הפריחה]. גובה עמוד התפרחת 5 עד 40 ס"מ בתלות בבית הגידול (נמוך בגומחות סלע קטנות וגבוה באדמות ביצתיות).

המתחל נפתח ומאפשר לפרחים להיפתח. צבעו משתנה ללבן ובהמשך לחום ובמקרים רבים הוא נשאר על גבעול הפריחה עד להבשלת הפירות. כל פרח נישא על עוקץ שאורכו 5 מ"מ עד 5 ס"מ. מעל עוקץ הפרח יוצא צינור העטיף שצבעו ירוק ואורכו כ- 2 – 2.5 ס"מ. מתחת לצינור העטיף נמצאת השחלה התחתית שבה יווצר בהמשך הפרי. בנקודת החיבור של עוקץ הפרח לעטיף, הפרח נוטה לצידו בזוית של 60 עד 90 מעלות ביחס לעוקץ וגבעול הפריחה.

נרקיס מצוי. צילם: שיר ורד ©
מימין – בגבעול הפריחה האמצעי רואים את המתחל שמתחיל להיפתח; משמאל – פרח ראשון מציץ מתוך המתחל הנמצא בשלבי פריחה מתקדמים.
להגדלה – לחצו על התמונות

מראש צינור העטיף יוצאים 6 עלי כותרת לבנים ופרושים שאורכם 1 עד 2 ס"מ. במרכז הפרח ישנה עטרה קעורה (האופינית לכל מיני הנרקיס בעולם) בצבע צהוב שקוטרה כ-5 מ"מ. בראש העטרה בולטים 3 מתוך 6 האבקנים. לנרקיס עמוד עלי יחיד. בנרקיס המצוי קיימת תופעה מעניינת הקרויה דיסטיליה. בחלק מהפרחים עמוד העלי קצר מן האבקנים ובחלק אחר הוא ארוך מהם. באוכלוסיות ההר והשפלה במרבית הפרחים עמוד העלי קצר מן האבקנים ואילו בביצות ושלוליות קיים אחוז גבוה יותר של פרחים בעלי עמוד עלי ארוך. פרח הנרקיס המצוי בעל ריח ניחוח. פרח הנרקיס פתוח מספר ימים ובסיומם הוא נובל וצבעו נעשה חום בהיר, כמו גם צבעו של המתחל. הפרי המתפתח בשחלה הוא הלקט בעל זרעים שחורים.

נרקיס מצוי. צילם: שיר ורד ©
מימין - צמח בפריחה. משמאל למטה נראה המתחל הנבול בצבע חום בהיר. הפרחים בזווית של 90 מעלות ביחס לגבעול הפריחה.
משמאל - מלרטים, מעליהם שריי צינור העטיף והכותרת הנבולים.
להגדלה - לחצו על התמונות

נרקיס מצוי גדל בארץ בשני טיפוסים של בית גידול: האחד – בתות סלעיות ומצוקים בחבל הים תיכוני וצפון הנגב, והשני – שלוליות חורף וביצות מוצפות בצפון הארץ ומרכזה. כיום האוכלוסיות הנפוצות בארץ הן אלו שבמצוקים ובסלעים. בעבר ניתן היה למצוא אותו באתרים אלו באוכלוסיות ענק של עשרות אלפי פרטים. הפגיעה בבית גידולו הביצתי וקטיף מסיבי שלו בתקופת הקמת המדינה ועד להכרזתו כערך טבע מוגן גרמו לירידה חדה במרבית אוכלוסיות הביצה. ירידה דומה היתה בעבר גם באוכלוסיות ההר והשפלה, אך אוכלוסיות ההר הצליחו להתאושש מאז שהצמח הוכרז כצמח מוגן. בצפון הנגב גדלות אוכלוסיות של הנרקיס המצוי בעיקר בגומחות מוצלות במצוקים בואדיות. אוכלוסיות אלו נחשבות כאוכלוסיות שרידיות מתקופות גשומות יותר והן שייכות לטיפוס הנרקיס הגדל בהרים. האוכלוסיות של הבתה והסלעים פורחות בחודשים נובמבר-דצמבר ולרוב ניתן למצוא אותו בפרטים בודדים או בכתמים של מספר פרטים עד כמה עשרות. האוכלוסיות של שלוליות חורף ואדמות כבדות המוצפות מים פורחות בחודשים ינואר עד פברואר.

הצרוף של צורת הפרח הנטוי ב 90 מעלות ביחס לגבעול ולעוקץ הפרח ביחד עם העטרה מסתירים את האבקנים ואת עמוד העלי מפני הגשם. יש לציין שבגלל זה, הנרקיס איננו צריך לסגור את הפרח בזמן הגשם וחוסך את משאבי האנרגיה הדרושים כדי לסגור ולפתוח את הפרח. מעניין שבעוד באוכלוסיות הביצה כמעט כל הפרחים נמצאים בזווית של 90 מעלות ביחס לגבעול הפריחה, באוכלוסיות ההר חלק ניכר מהפרחים נמצאים בזויות קטנות

יותר ופגיעים יותר לנזקי הגשם, ייתכן שהסיבה לכך היא שבתקופת פריחתם המוקדמת ישנם פחות ימי סערה וגשם ולכן הצורך בהגנה על אברי הפרח נמוך יותר.

הסוג **נרקיס** כולל כ 50 עד 65 מינים, שניים מהם – **נרקיס סתווי** (בעבר נקרא נרקיס אפיל) ונרקיס מצוי גדלים בארץ. מרכז התפוצה של הסוג הוא בספרד ורוב מיניו גדלים בארצות הים התיכון.
שמו המדעי של הסוג נלקח מיוונית עתיקה, קיימים שני הסברים עיקרים למקור שמו: האחד מתייחס לאגדה הידועה על נער יפהפה בשם נרקיסוס שראה את דמותו משתקפת בביצה התאהב בעצמו וטבע במקום. וההסבר השני הוא משמעותו של השם,"קהות חושים" וזאת בגלל שבעבר חשבו שלבצל שלו יש תכונות הגורמות להרדמות. שמו העברי של הסוג נגזר מהשם המדעי. תואר שמו המדעי של המין משמעותו קערה והא מתייחס כנראה לצורתה הקעורה של העטרה, שמו העברי של המין ניתן לו על שם היותו מין מצוי (או לפחות כך היה לפני קום המדינה).
הפרחים היפים של הנרקיס גרמו לכך שמין זה תורבת עוד בשחר ההיסטוריה ופותחו מעל עשרת אלפים זנים תרבותיים של הסוג נרקיס. גם מהמין נרקיס מצוי פותחו לא מעט זנים תרבותיים.
חלקי הצמח וביחוד הבצל רעילים. בעבר יוחסו לנרקיס תכונות רפואיות , אך אלו לא אושרו במחקר המודרני וכיום לא מקובל להשתמש בו כצמח מרפא.

==========

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

ציטוט: ורד ש 2017 נרקיס מצוי Narcissus tazetta – צמח חודש כסלו תשע"ח, צמח החודש העברי, כתב-עת "כלנית" מספר 4.

נרקיס מצוי Narcissus tazetta – צמח חודש כסלו תשע"ח

על **נרקיס סתווי** בכלנית

נרקיס סתווי – מין אדום הפורח במישור החוף (נובמבר 2015)